

VOOR DE GAST IN SJOEL bij een Bar/Bat Mitswa

INHOUD

Welkom in sjoel

De aard van de dienst

De eerste stappen in de synagoge

De inrichting van de gebedsruimte

De hoofdlijnen van de dienst

De kidoesj en receptie

Bijlage: Praktische zaken

Welkom in sjoel

Dit boekje is geschreven voor diegenen die uitgenodigd zijn om een *bar* of een *bat mitswa* bij te wonen in de synagoge van de Liberale Joodse Gemeente Amsterdam en die onbekend zijn met de gang van zaken in een synagoge.

Deze tekst is opgesteld om u welkom te heten en u enigszins vertrouwd te maken met de komende gebeurtenis.

U vindt een korte uitleg over de inrichting van de synagoge, het verloop van de dienst en de achtergrond van deze feestelijke plechtigheid. Tenslotte geven we u in een bijlage een aantal praktische aanwijzingen.

Dat het een mooie dag moge worden.

De aard van de dienst

U maakt de ochtenddienst mee van Sjabbat.

De dienst duurt ruim twee uur en is bijna geheel in het Hebreeuws.

Wij geven u enkele aanwijzingen over de gebruiken:

De meeste tijd zit men, gedurende enkele gebeden en gebeurtenissen staat de gemeente. Dit gebeurt

- bij een geopende *Aron Hakodesj*, (de kast waarin de wetsrollen worden bewaard)
- bij het opheffen en rondragen van de *Tora*,
- tijdens het lezen van het zogenaamde "Achttingebed" en
- bij het zeggen van het *Kaddisj*.

Een groot deel van de dienst bestaat uit prachtige gezangen met de *chazzan* als voorganger.

Verder zult u meemaken dat er wordt geluisterd, dat er wordt gebogen en dat er in stilte wordt gelezen.

Dit alles staat vermeld in de *sidoer*. Maar als u voor het eerst bent is het niet waarschijnlijk dat u de aanwijzingen daarin kunt volgen. U hoeft zich echter geen zorgen te maken, u kunt zich gewoon meebewegen met wat de gemeente doet. Het is tevens gebruik dat de rabbijn af en toe zegt waar we ons in de tekst bevinden zodat u weer kunt aansluiten.

U zult merken dat de sfeer en de omgangsvormen in sjoel losser zijn dan men gewend is in kerken. Het is niet ongewoon dat er in en uit wordt gelopen, dat de rabbijn een grapje maakt en dat de leden van de gemeente onderling opmerkingen uitwisselen. De sjoel is ook een huis van samenkomst voor de gemeenteleden.

De eerste stappen in de synagoge

Binnenkomen in een synagoge gaat anders dan u gewend bent in kerkgebouwen. Ook in deze tijd zijn joden waakzaam.

De eerste kennismaking met de synagoge is dan ook een voorportaal waar de bewaking u kan vragen waarvoor u komt. Het is gemakkelijk als u de uitnodiging voor de *Bar/Bat Mitswa* heeft meegenomen.

Na het voorportaal is er een trap en dan een deur waar u meestal moet aanbellen voordat hij opengaat. De garderobe en de WC's zijn aan uw rechterkant. Achter de dubbele deuren recht voor u is de gebedsruimte, de sjoel zelf.

U kunt ook de trap op, naar een plaats op het balkon waar u goed zicht heeft op de dienst.

Alvorens u de gebedsruimte binnengaat dienen jongens en mannen hun hoofd te bedekken met een *kipa* of keppeltje. Voor joden is dit een teken van eerbied voor een hogere, goddelijke macht.

Er liggen keppeltjes voor gasten rechts van de dubbele deuren van de gebedsruimte.

In de dienst worden twee boeken gebruikt: het gebedenboek, de *sidoer* en het boek met daarin de vijf boeken van Mozes plus delen van de boeken der Profeten. Dit boek heet de *choemasj*.

U vindt ze als u de dubbele deuren door bent gegaan in een kast aan uw linkerhand. Het deel dat deze dag uit de Profeten of Geschriften wordt voorgedragen is ook vaak op fotokopie aanwezig.

In deze kast liggen ook gebedsmantels, *tallit* genaamd.

U zult straks in sjoel veel mensen met een gebedsmantel aantreffen. Het dragen van een *tallit* is voorbehouden aan joden.

De dienst is bijna geheel in het Hebreeuws. Hebreeuws wordt van rechts naar links gelezen. En dat maakt dat het hele boek andersom in elkaar zit dan u gewend bent: de voorkant vindt u waar bij een Nederlands boek de achterkant is.

Op de bladzijden staat rechts de Hebreeuwse tekst en links de Nederlandse vertaling.

De inrichting van de gebedsruimte

U bent de dubbele deuren doorgedaan en bent nu in de gebedsruimte.

Voorin ziet u het voornaamste deel, de Heilige Ark, in het Hebreeuws de "*Aron Hakodesj*". Daarin staan de Torarollen. Een Torarol is een rol, gemaakt van aan elkaar genaaide vellen perkament, waarop voor gebruik in de synagoge de tekst van de vijf boeken van Mozes staat geschreven. Op iedere Torarol is de volledige tekst in het Hebreeuws met de hand geschreven. Kostbaar, gekoesterd, geëerbiedigd.

U ziet de Torarollen niet, de *Aron Hakodesj* is met deuren afgesloten. Ervoor hangt een gordijn, de voorhang of *parochet*.

Erboven hangt een eeuwig brandend licht, *ner tamid*.

Dit alles overeenkomstig de opdracht die aan Mozes is gegeven voor de inrichting van het Heiligdom der Israëlieten in de woestijn.

De *Aron Hakodesj* is zo geplaatst dat men richting Jeruzalem staat en bidt.

Op de Ark staat met koperen letters geschreven: "*oedewar adonai jakoem le'olam*".

Dit betekent "en het woord van de Eeuwige houdt altijd stand" (Jesaja 40:8).

Onderaan op de *parochet* staan de woorden *da lifné mi ata oméd*, "weet voor wie je staat."

De zeven lampen rechts en links van de *Aron Hakodesj* herinneren aan de *menora*, de zevenarmige kandelaar in de Tempel in Jeruzalem.

Twee zuilen flankeren de *Aron Hakodesj*.

Deze "witte pilaren van hoop" staan voor de kracht die werd opgebracht om een nieuwe, hechte gemeente te herbouwen. Zij staan in schril contrast met de opvallende bakstenen van de muren van de sjoel. Het zijn stenen die beschadigd zijn. Ze hebben te dicht bij het vuur gelegen en zijn daardoor verminkt. Juist deze stenen zijn gekozen als symbool voor de verminkingen die de overlevenden van de Sjoa met zich blijven meedragen.

De "pilaren van hoop" steken boven het dak van de synagoge uit en dragen de tekst van de 10 geboden. Samen vormen de bakstenen en de pilaren een passende symboliek voor de eerste synagoge die als zodanig gebouwd werd na de Grote Verwoesting.

Vanuit de zaal leiden enkele treden naar de *bima*, het "toneel" voor de *Aron Hakodesj* waar de voorlezing uit de *Tora* en uit de boeken van de Profeten of Geschriften zal plaatsvinden.

Aan weerszijden van de *bima* zijn banken. Rechts van u zitten de bestuursleden van de gemeente, de *parnasim*.

De leiders en begeleider van de dienst hebben ook een plek op die banken waar ze zitten als ze niet actief zijn in de dienst. Rechts zit de rabbijn en links zitten de voorzanger, de *chazzan* en de *sjammasj*, de "koster".

Maar de *chazzan* zal het grootste deel van de dienst voor de *bima* staan met zijn gezicht naar de *Aron Hakodesj*.

En de *sjammasj* zult u veel attent rond zien lopen om te regelen wat geregeld moet worden.

De hoofdlijnen van de dienst

De eredienst heeft de volgende indeling:

1. Er wordt geopend met inleidende gezangen waaronder enkele psalmen.

Sidoer: bladzijde 4 t/m 56 en 258 t/m 262.

2. Ingeleid door de *chazzan* en voorafgegaan door zegenspreuken reciteert de gemeente de joodse geloofsbelijdenis, het Sjema.

De eenheid van God is in dit gebed centraal gesteld.

De zegenspreuken huldigen Hem a) als de Schepper van het Al, b) als de God die zich openbaarde en de Tora gaf als leidraad voor het leven en c) als de God die de Joden en de mensheid zal verlossen.

Sidoer: bladzijde 264 t/m 276.

3. Het hoofdgebed, genoemd Amida of Achttiengebed.

Dit Achttiengebed bevat op weekdays 19 (!) lofzeggingen die smeekbeden bevatten voor het welzijn van zowel het individu als voor het volk en voor de Messiaanse verlossing van de wereld als geheel.

Op sjabbat worden slechts zeven lofzeggingen gezegd.

Dit gebed wordt staande in stilte gelezen, ieder leest zachtjes voor zich.

Sidoer: bladzijde 278 t/m 298.

4. De Toradienst, opening en ronddragen.

Sidoer bladzijde 300 t/m 340.

Tora betekent Leer of "Aanwijzing tot Leven". Het is de naam van de vijf Boeken van Mozes.

De lezing van de *Tora* en de voorbereiding daarop vormen het centrale deel van de dienst. De dienst rond de *Tora* brengt de openbaring aan de berg Sinaï in herinnering.

De *Bar/Bat Mitswa* zal er een belangrijke rol in vervullen.

De gemeente staat.

De rabbijn, de *chazzan*, nog een persoon en de *Bar/Bat Mitswa* gaan de *bima* op, als beklommen ze opnieuw de berg Sinaï. Daarna wordt de *Aron Hakodesj* geopend. Een plechtig moment.

Nu zien we de Torarollen, aangekleed in fluwelen mantels, getooid met zilveren sierschilden en kronen of torens.

Er wordt een rol uit de *Aron Hakodesj* genomen en in de armen van de *chazzan* gelegd die hem ontvangt met de woorden "Geprezen zij Hij die in Zijn heiligheid Tora geeft aan Zijn volk Jisraël."

Dan gaat de *chazzan* met de Torarol, gevolgd door de rabbijn en de *Bar/Bat Mitswa*, de sjoel rond.

Veel gemeenteleden zullen met de franje van hun *tallit* (gebedskleed) of met de *sidoer* het sierschild of de mantel aanraken om ze daarna, nu ze zo dicht bij de Torarol zijn geweest, als teken van toewijding, te kussen.

5. Toradienst, voorlezing uit de Tora.

De Torarol wordt teruggebracht naar de *bima*, van versierselen en mantel ontdaan en op de lessenaar gelegd.

U ziet hoe de Torarol zelf er uitziet: twee stokken waarom heen een perkamenten vel is gerold.

De Torarol wordt opengerold en het lezen uit de *Tora* begint.

Iedere week wordt een bepaald gedeelte van de *Tora* gelezen, dit heet de *sidra* van de week. Een *sidra* is verdeeld in zeven plus één gedeelten. Zo een gedeelte heet een *parasja*.

Zeven mensen worden om de beurt opgeroepen om naar de bima te komen om de lezing van één van de zeven delen bij te wonen.

Het is een voorrecht dit te mogen doen en bij een *Bar/Bat Mitswa* worden daar meestal familie en vrienden van de jongen of het meisje die vandaag het middelpunt is voor gevraagd.

Een ieder begint en eindigt deze eervolle taak met een zegenspreuk, *beracha*, uitgesproken in dialoog met de gemeente.

De tekst zelf wordt in het Hebreeuws voorgedragen op een zing-zeggende wijze, dit heet "*laainen*". Het *laainen* van de tekst gebeurt door iemand die daar in geschoold is, de voorlezer.

U zult zien dat bij het lezen van de *Tora* veel mensen zijn betrokken. Bij de bima staat de rabbijn, staat de *gabbai*, dat is degene die de eredienst regelt, staat de nieuw opgeroepene, staat de vorige opgeroepene en staat de voorlezer.

Als zeven stukken zijn gelezen is de eigenlijke Toralezing voltooid. Dit wordt gemarkeerd doordat de *chazzan* een deel van het *kaddisj* zingt terwijl de gemeente staat. Daarna wordt een achtste persoon, de *maftir*, opgeroepen. Hij is degene die een bepaald stuk tekst uit de Profeten of de Geschriften, de *haftara*, gaat voorlezen. Nadat de achtste *parasja*, gedeelte van de tekst, is voorgelezen, wordt de Torarol onder gezang opgeheven en wordt aangewezen welk stuk we met elkaar hebben doorgenomen. Daarna wordt de rol weer aangekleed.

Nu vindt de voorlezing van de *haftara* plaats.

In de regel is er een verband tussen de tekst van de *haftara* en de *sidra* van de week. Het verband tussen de twee teksten wordt meestal toegelicht. Soms, echter, houdt de keuze van tekst voor de *haftara* verband met de joodse kalender. Wanneer dit het geval is, wordt dit eveneens toegelicht.

Bovenstaande uiteenzetting was nodig om te kunnen vertellen over de bijzondere rol van de *Bar/Bat Mitswa*.

Hij/Zij zal nadat de zeven gedeelten van de *sidra* zijn gelezen, worden opgeroepen om zowel het achtste en laatste deel van de *sidra* als ook de *haftara* voor te lezen.

De afgelopen tijd heeft hij/zij zich hier intensief op voorbereid. Want de *Bar/Bat Mitswa* zal zijn/haar gedeelte niet overlaten aan de voorlezer maar zal die zelf "*laainen*". En hij/zij zal er eer in stellen om dat foutloos te doen. Daar is de voorliggende tijd lang voor geoefend.

De gemeente leeft intens mee.

Na deze eerste zelfstandig uitgevoerde "*mitswa*" en voordat de Torarol wordt opgeheven en getoond, spreekt de rabbijn een *misjèbérach*, een zegen voor de *Bar/Bat Mitswa* en de familie, uit.

6. De dienst gaat verder met een gebed voor het koningshuis, Nederland en Israël dat uitgesproken wordt voor de open Heilige Ark. De gemeente staat.

Met dit gebed erkennen de Joden het gezag van het land waar zij verblijven. Een gebruik dat teruggaat tot in de zesde eeuw.

Sidoer: bladzijde 332 t/m 334.

7. Terugbrengen van de Torarollen.

Hierna wordt voor de tweede keer de Tora-rol door de sjoel gedragen onder het zingen van psalm 29. De rol wordt teruggeplaatst in de *Aron Hakodesj*. Deze wordt weer gesloten.

8. De toespraak of *derasja*.

Na het ceremonieel rond de *Tora* volgt een toespraak van de rabbijn tot de *Bar/Bat Mitswa*. De toespraak is in het Nederlands.

9. De *Moesaf*.

Na deze toespraak volgt een herhaling van de *Amida* (zie punt 3 boven). Deze keer wordt de tekst hardop gezegd/gezongen door de *chazzan*.

Dit gedeelte wordt nu gezegd omdat het Sjabbat is.

De verschillende teksten refereren aan de gebruiken op de sjabbat in de Tempel in Jeruzalem, lang geleden.

Sidoer: bladzijde 342 t/m 360.

10 Afsluiting van de dienst.

Na een mooi gedragen lied, het *Alénoe*, wordt de dienst afgesloten door samen, staande, plechtig het *Kaddisj* te zeggen.

Het *Kaddisj* is een prachtige tekst, een loflied op de God van Israël, waarin weer het vertrouwen in de toekomst en de verlossing van de wereld wordt uitgesproken.

Bij dit slot-*Kaddisj* worden degenen herdacht die in voorafgaande jaren in deze periode zijn gestorven. Zij die rouwen komen naar voren.

Sidoer: bladzijde 360 t/m 368.

U vindt het *Kaddisj* fonetisch uitgeschreven op bladzijde 366.

11. Hierna zal het bestuur als eerste de jongvolwassene feliciteren en het eerste cadeautje aanbieden.

12. De uitloop van de dienst.

De dienst is afgelopen en er is nu de uitloop en daarin wordt er, min of meer samen, een slotlied gezongen. De gebedsmantels worden opgevouwen en de sjoelgangers om u heen kussen elkaar, schudden handen en wensen elkaar in Jiddisj "*gut schabbes*" of in Hebreeuws "*Sjabbat sjalom*".

Dan begeeft de gemeente zich naar de deur, waar u de boeken kunt terugleggen, en gaat naar de zaal achter de gebedsruimte, de Anne Frank-zaal.

De kidoesj en receptie

Bij het binnengaan van de Anne Frank-zaal ontvangt u een plastic bekerje met zoete wijn. Daarmee wordt *kidoesj* gemaakt, dat wil zeggen wordt de Sjabbat gezegend. De *Bar/Bat Mitswa* staat voorin en leidt de gemeente in het zingen. Na die zegening heffen we het glas, zeggen "*lechajim*" wat "op het leven" betekent en drinken de wijn.

En dan is er het laatste deel van de ochtend: koffie en thee, zoetheid en samenzijn en een rij van mensen die de *Bar/Bat Mitswa* en zijn/haar familie willen feliciteren en het middelpunt van de dag een cadeau willen aanbieden.

De *Bar/Bat Mitswa*

Nu u weet wat u mag verwachten willen wij afsluiten met enige achtergrond te geven over de *Bar/Bat Mitswa*.

Bar/Bat Mitswa betekent letterlijk: zoon/dochter van de Opdracht.

Een jongen wordt vanaf zijn dertiende en een meisje wordt vanaf haar twaalfde jaar, dus vanaf de aanzet van de puberteit, als volwassen lid van de joodse gemeenschap beschouwd en is van nu af zelf verantwoordelijk voor zijn of haar daden in het kader van de joodse traditie.

Jodendom is een cultuur van doen. En ook van niet-doen. Er zijn 613 voorschriften waar een Jod zich aan kan houden "omdat er verschil is tussen wat goed is en wat niet goed is".

Om de gemeente te tonen dat hij/zij die verantwoordelijkheid op zich neemt verricht hij/zij in het openbaar een belangrijk religieus voorschrift of *mitswa*: het lezen uit de *Tora* en uit het boek van de Profeten of Geschriften plus het uitspreken van de daarbij horende lofzeggingsen.

De *Bar/Bat Mitswa* zal een belangrijke stap in het leven doen en we hopen dat dit boekje ertoe heeft bijgedragen dat u de glorie en rijkdom ervan zult meebelevan.

Bijlage

Praktische zaken

Adres en bereikbaarheid:

Het adres van de synagoge van de Liberaal Joodse Gemeente Amsterdam is Jacob Soetendorpstraat 8, 1079 RM Amsterdam.

Vanaf de ringweg rond Amsterdam neemt u afslag Utrecht/Centrum, afslag nummer S110, en kiest vervolgens voor Centrum. Bij de stoplichten gaat u linksaf, de President Kennedylaan in. Daarna gaat u bij de tweede stoplichten weer linksaf, de Veluwelaan in, en als u niet verder rechtdoor kunt gaat u rechts, de Zuidelijke Wandelweg, en daar ziet u voor u de synagoge.

Het kan gebeuren dat u na de laatste stoplichten wordt tegengehouden. Er is dan een tentoonstelling in de RAI en wordt ervoor gewaakt dat bezoekers van de RAI in deze buurt parkeren. Als u zegt naar de synagoge te gaan (en dat kunt aantonen door de uitnodiging) wordt u doorgelaten.

De synagoge is bereikbaar met de tram met lijnen 4, 50 en 51. U kunt het beste uitstappen bij NS-station RAI.

De bussen 69 en 169 stoppen bij Europaplein, ook redelijk dichtbij het gebouw.

Over parkeren:

In de omgeving van de synagoge is er betaald parkeren. Het zou vervelend zijn als de dag zou worden bedorven door een boete of een klem.

U heeft geluk als er in de RAI, waar de synagoge tegenover ligt, geen tentoonstelling is. Dan is de parkeerruimte van de RAI beschikbaar en is er geen probleem. Uw gastheer of gastvrouw kan u zeggen of dat het geval is.

Als dat zo is dan neemt u op de ringweg afslag Amstelveen/RAI, dat is de afslag S 111, kiest voor richting RAI. Na 200 meter is rechts de ingang van de parkeerplaats.

Daartegenover ziet u de synagoge.

Over fotograferen :

Op bepaalde voorwaarden is het toegestaan in de synagoge te fotograferen en video-opnames te maken.

Dit mag alleen vanaf het balkon achter in de synagoge, maar niet vanaf de zijbalkon. Flitsen, extra belichting en camera's met een motor zijn niet toegestaan.

Het is aan te raden dat de fotograaf in een vroeg stadium contact heeft met *sjammasj* zodat de beperkingen duidelijk zijn en zodat hij de nodige uitrusting bij zich kan hebben.

Opnames zijn achteraf vaak belangrijk en daarom moeten vergissingen in deze vermeden worden.

Dit boekje werd samengesteld door de Kabbalat Tora-groep die, op 18 elloeel 5757 / 20 september 1997, als volwassenen, de *Bar/Bat Mitswa* deden die ze op de geëigende leeftijd niet hadden gevierd.